

Прокопів Г. Я.,
аспірант відділення англійської мови
кафедри перекладачів

Київського національного лінгвістичного університету

ФУНКЦІОНАЛЬНА ТРАНСПОЗИЦІЯ ПРИЙМЕННИКІВ У ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ)

Анотація. У статті висвітлено проблему функціональної транспозиції прийменників у віршованих творах, окреслено різновиди та ступені переходу в системі частин мови.

Ключові слова: прийменник, транспозиція, поетичний твір, субстантивізація, адвербіалізація.

Постановка проблеми. Номінативні одиниці як носії змісту в межах поетичного тексту отримують нове, неможливе в системі мови значення, наповнене складним змістом і широкою семантикою. Це явище, що спостерігається у структурі сучасної англійської мови й розповсюджується, у тому числі, й на поетичне мовлення, отримало назву функціональної переорієнтації [7, с. 224–323]. Слідом за А. Левицьким під функціональною переорієнтацією розуміємо синхронний дериваційний процес, що призводить до зміни парадигми мовної одиниці та її закріплення в новій функції [7, с. 252]. Одним із видів функціональної переорієнтації є функціональна транспозиція мовних одиниць, яка розглядається лінгвістами як перехід мовної одиниці з однієї категорії в іншу [6, с. 64], або використання однієї мовної форми у функції іншої форми – її протичлена в парадигмальному ряді [17, с. 519].

Стаття присвячена дослідженню синтаксичних конструкцій із прийменниками в поетичних творах, які несуть важливу лінгвістичну та екстралінгвістичну інформацію й безпосередньо впливають на формування семантико-синтаксичної структури поетичного тексту. У свою чергу, вони можуть піддаватися тій чи іншій категоріальній перебудові під впливом текстового оточення.

Транспозиція прийменників у мовленні досліджувалася в роботах багатьох науковців [1; 3; 12; 13; 15; 24]. Проте жодного спеціального лінгвістичного дослідження з нетипового функціонування прийменників у віршованому американському мовленні немає, цим і зумовлена актуальність статті.

Мета наукового пошуку полягає в з'ясуванні механізмів і особливостей транспозиції прийменників у віршованому американському мовленні, у результаті якої досліджувані одиниці отримують нові функції. Об'єктом вивчення є поетичне мовлення американських авторів, предметом – синтаксичні конструкції з прийменниками, що представлені в мовній тканині поетичних творів. Матеріалом статті слугуватимуть твори американських поетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із перших поняття транспозиції запропонував французький учений Ш. Баллі, який виокремлював два види транспозиції: функціональну (граматичну) й семантичну [2, с. 131]. Перший вид транспозиції передбачає зміну граматичної (переважно синтаксичної) функції мовної одиниці, другий тягне за собою, окрім

зміни граматичної функції, ще й зміну смислу. Обов'язковою ознакою транспозиції є перехід однієї частини мови в іншу. При цьому транспоноване слово зберігає загальне лексичне значення й отримує лише додаткове лексико-граматичне значення, властиве тій частині мови, до якої належить це новоутворення [16, с. 7].

На думку Ш. Баллі, мовний знак, повністю зберігаючи своє семантичне значення, може змінювати граматичне значення, пербравши на себе функцію будь-якої лексичної категорії (іменника, дієслова, прикметника, прислівника), до якої він не належить [7, с. 231]. Так, наприклад, у віршованому творі Р. Фроста "The Star-splitter" функціональна транспозиція спричиняє зміну парадигми прийменників *for* та *with* і набуття ними нової функції іменника: "The best thing that we're put here *for's* to see; / The strongest thing that's given us to see *with's* / A telescope" [21]. Прийменники, які в традиційній граматиці не мають категорії відмінка, у поетичному мовленні шляхом транспозиції вживаються в Possessive Case ('s), стаючи особливими знаками, що входять до лексику поета. Транспозиція зумовлюється прагненням автора до опредметнення функцій телескопу в поетичному творі.

Як зазначалося вище, прийменникова транспозиція в американському поетичному мовленні зумовлена низкою лінгвістичних потреб висловлення думки, таких як позначення особи, опредметнення певного явища або ознаки тощо [16, с. 8]. Так, наприклад, у поетичному творі К. Джонсон (K. Johnson) "The Meadow" прийменник *with*, у семантиці якого наявна вказівка на співположення двох об'єктів, шляхом додавання суфікса *-ness* переходить в іменник і вживається автором для позначення близької людини, яка завжди знаходиться поруч: "for you?, who would never leave me, / my *withness*, my here" [22].

Необхідно відзначити, що зміна граматичного статусу слова призводить не просто до збагачення або зміни його семантики, але часто саме через оказіональні граматичні зміни поет висловлює найбільш значущі для нього філософські поняття. Так, наприклад, у поетичному творі "God's Christ Theology" Анна Карсон (Ann Carson), звертаючись до першого вірша першого розділу Одкровення Іоанна Богослова "πρὸς Θεόν" – "and The Word was *with* God" [28, с. 3], порушує важливу тему відносин Бога з (*with*) Словом, Бога з Христом, Бога з людьми. При цьому поетеса наділяє грецький прийменник *with* (πρὸς), який був вибраний святим апостолом, великою силою: "God had no emotions but wished temporarily / to move in man's mind / as if He did: Christ. / Not passion but compassion. / Com – means "with". / What kind of *withness* would that be? / Translate it" [29, с. 1070]. А. Карсон намагається розгадати богословську загадку, сховану в оказіоналізм *withness*, більше того, вона

прагне залучити читача до обдумування смислу, який закладений у цей прийменник.

Прийменникові одиниці здатні до транспозиції, яка спостерігається всередині самої категорії, наприклад: “*Stopping by Woods on a Snowy Evening*” [30, с. 194]; “*I cross Lincoln Park on a winter night when the snow / is falling*” [18, с. 23]. Використання прийменника *on*, замість *in* та *at*, підкреслює нестандартну інтерпретацію реального світу крізь призму поетичного тексту. Адаже, на відміну від прийменника *in*, при використанні якого момент здійснення дії зображується «включеним» або «вписаним» у часовий проміжок [8, с. 183] (*in the morning, in the afternoon, in the evening*), і прийменника *at*, який ділить добу на певні точки-орієнтири чи інтервали, що формують «маршрут» руху часу [8, с. 209] (*at dawn, at noon, at night*), прийменник *on* представляє часовий відрізок «застиглим», «зупиненим» як «місце», площина, на якій відбувається подія [8, с. 182]. Головне в його семантиці те, що концепт «функціональної опори», який реалізується в локативних сполученнях, у темпоральних – переосмислюється як «прив’язаність» події до певного «місця» [8, с. 192].

Різні прийменники відображають особливий «погляд» на описану ситуацію. Іншими словами, ідентичні на перший погляд просторові розташування об’єктів можуть отримати різну ментальну репрезентацію, коли на передній план виступають різні концептуальні елементи: “*As cool as the pale wet leaves / of lily-of-the-valley / She lay beside me in the dawn*” [27, с. 30]; “*IF tired of trees I seek again mankind, / Well I know where to hie me – in the dawn, / ... / and so they will hold them past midnight / and into the dawn*” [30, с. 17]. Прийменник *in* концептуалізує часовий проміжок як ВМІСТИЛИЩЕ, заповнене подіями. При цьому, уподібнюючись просторовим одиницям, темпоральна одиниця *dawn* (світанок) «набуває» якостей, їй не властивих, якими володіють об’єкти матеріального світу, а саме: уявлення про контейнер як про кількісне мірило часу.

Функціональна транспозиція відбувається при розщепленні лексичних одиниць, унаслідок чого виникають семантичні диференціації. Наприклад: “*And he could wait – we’d see to him to-morrow. / ... / And how it stands between the night to-night*” [21]; “*And Time will have his fancy / To-morrow or to-day*” [29, с. 500]. У наведених прикладах з одного іменника (*tomorrow / tonight / today*) утворюються дві нові форми: прийменника *to* як префіксального елемента і слова *tomorrow* (ранок) / *night* (вечір) / *day* (день). Особливості вживання прийменника *to* як префіксального елемента (через дефіс) із темпоральними одиницями були підмічені ще О. Єсперсеном, який розглядав прийменник як історично самостійне слово [4, с. 114]. Темпоральне значення прийменника *to* подібне до просторового: утворення єдності компонентів у часі, рух до певної темпоральної межі (до ранку, до сьогодні, до вечора).

Мова американської поезії прагне до неконвенціональних синтаксичних побудов. Підтвердженням того слугує не зовсім звичайне використання антиномічних прийменників *above* і *below*, *after* та *before*, які субстантивуються за допомогою означених / неозначених артиклів, що завжди є показниками іменника, перетворюючи тим самим прийменник у самостійну частину мови, здатну стати оказіональним підметом: “*So I asked the Master of Shadows // about the above and the below // the this and the that*” [26]; “*to an after stilled in body // from a before body filled*” [19]. Під час такої субстантивації не відбувається значних семантичних зрушень, вирішальним у таких випадках

стає лише вживання слова в нетиповій для прийменника синтаксичній функції – носія ознаки.

У мові сучасної англійської поезії виникнення цього явища продиктовано структурними особливостями самої мови, де частини мови належність слова часто визначається його синтаксичною позицією. На тлі розхитування поетичного синтаксису це явище набуло широкого поширення:

The before took us right up to the after; even though under meant we should not try over; from being stronger than to.

up shying from its ascent in the face of down. I held on to you and beside you I became with and about.

In our around, the near/far could turn away and toward, within the without. By my above and your below, the wheres and whens retreated, leaving time and space stranded, in off, on out [31].

У поетичному творі С. Ван Дорен “Preposition” прийменники послідовно концептуалізуються шляхом постановки їх у постпозицію і препозицію, що дає нам право говорити про їхню текстотвірну роль. Американська поетеса ставить прийменники в незвичне оточення, ніби пропонуючи їм «зіграти» нову роль із невідомими раніше партнерами. Уживання слова в невластивій йому функції – перша ознака переходу в інший лексико-граматичний розряд. Тому у вірші відображено такі явища переходу в системі частин мови: субстантивація (*The before took us; the after; under meant; our around; near/far could; the without; my above; your below*), предикативізація (уживання прийменників у функції іменної частини присудка: “*I became with and about*”), ад’єктивація (*the face of down up*), адвербіалізація (*shying from; turn away and toward; I held on*), остання з яких представлена найширше.

У творах американських поетів зафіксовано багато випадків переходу прийменників у прислівники. Наприклад, віршований текст Б. Перелмана (B. Perelman) “Chronic Meanings” демонструє актуальний для сучасної поезії шлях відсікання валентностей на предмет, концептуалізації прийменника і перетворення прийменника в адвербіальний післяйменник: “*She put her cards on. / ... / He caught his breath in. / ... / Alone with a pun in. / ... / They won’t pull that over* [29, с. 1045]. / ... / *Like a cartoon worm on. / ... / Naturally enough I turn to. / ... / I’m going to Jo’s for. / ... / One has to give to. / Taste: the first and last. / I remember the look in* [29, с. 1046]. / *There are a number of. / But there is only one. / That’s why I want to* [29, с. 1047]. І. Мещанінов [11, с. 298] убаває основне розходження між прийменниками й післяйменниками в тому, що останні виявляють більшу тенденцію до формального об’єднання з іменем, ніж перші. Н. Ніколіна, розглядаючи зв’язок позиції прийменника і його семантики в поетичному тексті, зауважує, що «скорочення елементів синтаксичної структури призводить до розширення й ускладнення семантики слів, які маркують позицію, що залишається незаміщеною» [13, с. 140]. Такий еліпсис відсутніх членів робить акцент на прийменнику, який, опинившись у сильних позиціях тексту (наприкінці рядка), набуває особливої семантичної значимості.

Відбувається не просто відсікання валентностей, а й стягування онтологічно важливої валентності в ім'я, тобто номіналізація відношень у англійській поезії, при цьому семантика приєднання доповнює семантику іменного комплексу: "Now the *view-from-above*, the aerial attack of do you / remember?" [29, с. 1075]; "All *out-of-doors* looked darkly in at him" [29, с. 227]; "Is an open field, or a factory, or a *by-pass*" [20]; "that John Ashbery's grandfather / was offered an *investment-in*" [29, с. 693].

Якщо розглядати післядієслівні компоненти, то можна погодитися з твердженням Н. Ніколіної про те, що трансформація приєднання в післяєднання, з одного боку, посилює його зв'язок із дієслівною формою, з іншого – підкреслює його відносну самостійність у тексті [13, с. 145]: "a *blow-away* paper" [21]; "A *far-off* sail, white as a crescent moon" [29, с. 185]; "Or else he bragged of *bygone* glories" [29, с. 767]; "a *socked-in* sky" [23, с. 296]; "and *Laughed-At-By-Horses*" [29, с. 998]; "Of *laid-on* education" [21]; "An *off-limits* sign pulls me" [29, с. 1034]; "What *far-out* twitterings" [29, с. 783]. У наведених прикладах між членами словосполучення відбувається перерозподіл семантичного навантаження. Об'єднання через дефіс двох складових словосполучення, які належать до різних частин мови, указує на можливість семантичної контамінації [7, с. 292], тобто взаємодії мовних одиниць, наслідком якої є схрещування й утворення іншої одиниці, часом неправильної або свідомо орієнтованої на стилістичну виразність вислову [14, с. 79].

Уможливленість таких епітетів пояснюється процесом лексикалізації синтаксичних структур, який забезпечується втіленням різних шляхів функціональної переорієнтації мовних одиниць [7, с. 292]. У свою чергу, цей процес сприяє загальній тенденції віршованого мовлення до компресії інформації, економії мовленнєвих засобів, лаконічності й афористичності [9, с. 87].

Водночас в американському віршованому мовленні діє протилежний процес – сегментація приєднання. У поетичному творі Р. МакГоу (McGough) "40-Love" графічна організація вірша посприяла розсіканню двох слів *tennis* і *between*, розщеплюючи їх навпіл. Автор ділить слова на дві колонки біля краю двох різних сторінок, межею між якими слугує згин книжки: "middle / aged / couple / playing / ten - / nis / when / the game / ends / and / they / go / home / the net will / still / be / *be - / tween* / them" [25, с. 17]. Ключовою ознакою семантики приєднання *between* (між, поміж) у способі організації сцени (ситуації) є незалежність один одного й рівність релятивів [5, с. 351]. Унаслідок сегментації приєднання *be - / tween* опиняється у протилежних вертикальних колонках вірша (*be - друге слово в рядку, tween - перше слово в нижньому рядку*), посилюючи й без того відчуженість між чоловіком і жінкою – вони разом, але й завжди нарізно. Алітерація *be* та *be - (/ tween)*, які розташовані на рівних позиціях, провокує уподібнення приєднання дієслову, підтверджуючи нерозривний зв'язок між людьми, навіть за наявності тріщини у стосунках. Граючи як із формою, так і зі змістом приєднання *between*, Р. МакГоу підкреслює крах стосунків між парою, свідомо вживає його в нетрадиційній функції, але робить це будучи впевненим в успішному повідомленні читачам необхідної інформації й відповідної інтенції.

До мовної гри як «особливого типу моделі дійсності» [10, с. 81] вдається американська поетеса ДюПлессі (R. Bl. Du-Plessis) у поетичному творі "Of": "Of words, enormous slant, difficult *OF*" [23, с. 20], "Of is a voice and of is another, and there, here / of / black and crest, the flair / "of things" in the landscape"

[23, с. 20]; "Hard to get home; but this is, this travelling / of / is / home" [23, с. 21]; "Closer? farther? / To study and inhabit / (cars humping up the holding pit) / of. one foot after another, fueled and connected / ... / door after door of / of" [23, с. 22]. ДюПлессі багато і плідно експериментувала, з'єднуючи із приєднанням різні частини мови, ставлячи його в різні позиції, виділяючи графічно на листі, тим самим підкреслюючи його значимість. У вірші спостерігається повний перехід службової частини мови в повнозначну. На нашу думку, спроби використання нетрадиційних форм і значень приєднання американськими поетами здійснюються під впливом так званого нелінійного стилю мислення, який пов'язаний зі специфічним способом світосприйняття. У поетичному творі відбувається перерозподіл семантичного навантаження між членами висловлювань, при цьому приєднання «перетягує» на себе значення всього приєднаного словосполучення.

Висновки. Отже, аналіз функціональних особливостей приєднання у поетичному тексті надає можливість виявити здатність цих мовних одиниць до функціональної транспозиції, у результаті якої приєднання набуває нових характеристик, що не властиві йому як одиниці граматичної системи мови, адже при транспозиції приєднання порушується його класичне розташування, згідно з яким приєднання знаходиться в центрі приєднаного словосполучення. Зміни й перетворення приєднання в поетичному мовленні виражаються в заміщенні або тотожності, стягуванні двох або кількох форм, а також сегментації. Більше того, ці одиниці вживаються у функції повнозначних частин мов найчастіше шляхом субстантивації та адвербалізації.

Проведене дослідження не вичерпує всього комплексу проблем, пов'язаних із функціональною транспозицією приєднання у віршованому американському мовленні. Поза увагою залишається їхній синергетичний потенціал у поетичній системі, у чому й убачаємо перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Азарова Н.М. Конвергенция философского и поэтического текстов XX–XXI веков : дисс. ... докт. филол. наук / Н.М. Азарова. – М., 2010. – 852 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1955. – 416 с.
3. Габай А.Ю. Значення диференціації українських логічних приєднання / А.Ю. Габай // Лінгв. студії. – 2011. – Вип. 22. – С. 70–76.
4. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен ; пер. с англ. В.В. Пасека и С.П. Сафроновой ; общ. ред. и предисловие Б.А. Ильиша. – 2-е изд., стер. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 408 с.
5. Кириченко А.С. Семантическая структура предлога «между» / А.С. Кириченко // Исследования по семантике предлогов : сб. ст. – М. : Русские словари, 2000. – С. 338–351.
6. Кубрякова Е.С. Деривация, транспозиция, конверсия / Е.С. Кубрякова // Вопросы языкознания. – 1974. – № 5. – С. 64–76.
7. Левицкий А.Э. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка : [монография] / А.Э. Левицкий. – К. : Изд-во КГЛУ, 1998. – 362 с.
8. Логинова Е.Г. Концептуальное соотношение пространства и времени в семантике английских предложных сочетаний : дисс. ... канд. филол. наук / Е.Г. Логинова. – М., 2004. – 251 с.
9. Лотман Ю.М. О поэтах и поэзии / Ю.М. Лотман. – СПб. : Искусство, 1996. – 848 с.
10. Лотман Ю.М. Структура художественного текста / Ю.М. Лотман. – М. : Искусство, 1970. – 384 с.
11. Мещанинов И.И. Члены предложения и части речи / И.И. Мещанинов. – М., 1945. – 322 с.

12. Мулюкина Л.Р. Особенности функциональной транспозиции предложных сочетаний на уровне текста: на материале французского и русского языков : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 / Л.Р. Мулюкина – Уфа, 2007. – 160 с.
13. Николина Н.А. Активные процессы в языке современной русской художественной литературы / Н.А. Николина. – М. : Гнозис, 2009. – 336 с.
14. Українська мова. Короткий глумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С.Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
15. Хомич В.І. Функціональна диференціація прийменниково-відмінкових форм у структурі простого речення : [монографія] / В.І. Хомич. – Ніжин, 2010. – 153 с.
16. Царев П.В. Транспозиция в английском словообразовании / П.В. Царев // Иностранные языки в школе. – 1984. – № 5. – С. 6–10.
17. Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь / В.Н. Ярцева. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
18. Chicago Poems by Carl Sandburg // Ed. Robert J. Robbins. – Henry Holt and Company, New York. – 2003. – 70 p.
19. Coffey B. In Sight Of All / B. Coffey // LifeJournal [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/D77YQ9>.
20. Eliot T.S. Four Quartets / T.S. Eliot [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/dzO5dB/>.
21. Frost R. Poems / R. Frost [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/LMdJ0X/>.
22. Johnson K. The Meadow / R. Johnson // Wind Somewhere, and Shade, Miami University Press, Oxford, Ohio [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/hrS6Cv>.
23. DuPlessis R.B. Drafts 1—38, Toll. Wesleyan Poetry Series. – 2001. – 296 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/UjFkYE/>.
24. Kortmann B. and König Ek. Categorical Reanalysis: the Case of Deverbal Prepositions // Linguistics 30. – 1992. – P. 671–697.
25. McGough R. Selected poems. London, UK: Penguin. – 2006. – 197 p.
26. Palmer M. Sun / M. Palmer // Published by Green Integer. – 1988. – 86 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://goo.gl/bt3y5G/>.
27. Pound Ezra. Poems / Ezra Pound // PoemHunter.Com – The World's Poetry Archive. – 2012. – 336 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/ta1fYV>.
28. The Gospel of John (part of The Holy Bible) // A new translation from the Greek by David Robert Palmer. – 2015. – 100 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/sofm2u>.
29. The Oxford Book of American poetry. – Oxford : Oxford University press, 2006. – 1132 p.
30. The Poetry of Robert Frost: The collected poems, complete and unabridged / Robert Frost [edited by Edward Connery Lathem]. – New York : Henry Holt and Company, 1979. – 610 p.
31. Van Doren S. Sex at Noon Taxes: Poems (Walt Whitman Award of the Academy of American Poets), Louisiana State University Press. – 2008. – 70 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://goo.gl/9wNkpi>.

Прокопов Г. Я. Функциональная транспозиция предлогов в поэтической речи (на материале американской поэзии)

Аннотация. Статья посвящена исследованию явления функциональной транспозиции. Освещена проблема функциональной транспозиции предлогов в стихотворных произведениях американских поэтов, определены разновидности и степень перехода в системе частей речи.

Ключевые слова: предлог, транспозиция, поэтическое произведение, субстантивация, адвербиализация.

Prokopiv G. The functional transposition of prepositions in the poetic texts of American writers

Summary. The article deals with the problem of functional transposition of prepositions in poetic works of American poets. The author draws a line round varieties and degrees of transition in the system of parts of speech.

Key words: preposition, transposition, poetry, substantivation, adverbialization.